

A Web of Science (WoS) és a Scopus adatbázisok rövid jellemzése a kutatásértékelés szempontjából



Soós Sándor

MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály

Citációs adatbázisok

- A WoS adatbázis-kollekciója, ill. a Scopus ún. *citációs adatbázisok*, amelyek, főként a közlemények közti hivatkozási kapcsolatok nyilvántartásának köszönhetően a bibliográfiai metaadatok mellett bibliometriai adatokat is tartalmaznak (jellemzően idézettséget, de ide tartoznak az affiliációs adatok, tudományterületi besorolások, támogatási adatok stb. is). Ez utóbbiak lehetővé teszik a tudományterületi, ill. kutatásértékelési felhasználást, továbbá ez a szolgáltatási kör éppen ezért nem helyettesítheti egymást a tudományos szakirodalomhoz hozzáférést biztosító egyéb szolgáltatásokkal (pl. *EBSCO*, *Science Direct* stb.), noha jelentős átfedések lehetnek az indexelt szakfolyóiratok körében, illetve egyes funkciókat tekintve (szakirodalom-keresés, -térképezés).
- A WoS, illetve a Scopus eltérő méretűek, az utóbbi javára (rendre ~12e, ill. ~20e indexelt folyóirat). Multidiszciplináris jellegük mellett a tudományterületeket, ill. szakterületeket részben eltérő rendszerben és arányokkal reprezentálják (a Scopushoz 27-, a WoS-hoz 22-kategóriás tudományági besorolás érhető el). Az utóbbi három év összesített adatai alapján a Scopusban továbbra is a számítástudomány (Computer Science) és a mérnöki tudományok (Engineering) súlya haladja meg jelentősebben ezek WoS-beli részesedését. *Ez a mennyiségi fölény azonban nem jelenti magától értetődő módon a Scopus előnyét a kutatásértékelés gyakorlatában:*
 - o A két adatbázis **gyarapítási stratégiája eltérő** („coverage”): A WoS tradicionálisan a minőségi szelekció politikáját alkalmazza, miszerint a folyóiratok egy „elit kritikus tömege”, ahol a tudományos kommunikáció koncentrálódik, kellően reprezentál minden területet. A Scopus ugyanakkor a folyóiratok kínálatának maximális lefedésére törekszik. Emiatt a kutatásértékelés tekinthet úgy a WoS-ra, mint a mérőszámok – mintavételi szempontból – minőségét biztosító bázisra, a Scopus ugyanakkor az adatminőség egy másik aspektusát, a teljeskörűséget szolgálja jobban.
 - o A különbségeknek (1) **közvetlen** és (2) **mélyreható következményei** egyaránt vannak az **értékelésre** nézve:
 - o (1) az indexelt forrásközlemények (egyben: potenciális idéző közlemények) eltérő mennyisége miatt az intézményi, tudományterületi stb. kibocsátás, ill. az idézetszám jelentős eltérést mutathat ugyanazon közleményhalmaz esetén.
 - o (2) A WoS-/Scopus- tudományterületek részben eltérő kategóriái és mérete miatt egyazon dokumentum azonos idézetszám mellett is **különböző referenciacsoportban** értékelődhet. (Így a szakterületre normalizált hatásmutatói a WoS és a Scopus alapján eltérhetnek – a Scopus nagyobb és „hígabb” tudományterületei pl. csökkenthetik a hatás szakterületi átlagát, így az adott közlemény az WoS szerint átlag alatti, a Scopus szerint átlag feletti hatásmutatóval jellemezhető.)

Kutatásértékelést támogató szolgáltatások

- Mindkét szolgáltató kínál a *saját adatbázisaira* épülő, ún. kutatásértékelést támogató szolgáltatásokat. Ebben a körben a WoS fő termékei a *Journal Citation Reports (JCR)*, az *Essential Science Indicators (ESI)*, ill. az *InCites*. A Scopus-hoz az Elsevier a *SciVal* támogató eszközt kínálja.
- A JCR a folyóiratok értékelését támogató platform, itt érhető el a WoS közismert folyóirat-mérőszáma, az Impakt Faktor (JIF). Itt jegyzendő meg, hogy a WoS és a Scopus – módszertanilag – eltérő mérőszámokat biztosít a folyóiratokhoz, a Scopus esetében a legismertebb az ún. Scimago Journal Rank (SJR – az átfedő tartalmakhoz természetesen elvileg mindkét indikátorrendszer elérhető). A WoS-, ill. Scopus-mutatók magas általános korrelációja félrevezető lehet: a mutatók más dimenzióit jellemzik a folyóirat „minőségének”, a választás a szolgáltatások között tehát nem teljesen neutrális. (Közelmúltbeli tanulmányok szerint a nyers idézetszámok szerinti WoS-, ill. Scopus-folyóiratrang is különbözik a folyóiratok egy jól meghatározott körében, amely pl. adott publikációs profillal rendelkező intézmények értékelésekor releváns lehet.)
- A WoS: InCites (ill. részben az ESI) főként az intézmények, országok, kutatók, a Scopus: SciVal elsősorban az intézmények (ill. elvileg tetszőleges közlemény-aggregátumok) teljesítményméréséhez szolgáltat a korszerű, normalizált mérőszámokat, amely főként az idézettségi hatás megfelelő értékelésében nyújt segítséget. A Scopus- és a WoS-termék nagyjából egyenértékű indikátorrendszert tartalmaz, a fő különbségek az alapadatbázisok (WoS, ill. Scopus) különbségéből adódnak. A két termék használatáról általánosan elmondható:
 - o Az adatminőség problémái okán (pl. intézményi affiliációk téves vagy elégtelen nyilvántartása) a két szoftver a *megfelelő adatbázisokkal együtt* használható megbízhatóan, szakértői elemzés keretében. (Az InCites tehát igényli a WoS, a SciVal pedig a Scopus használatát.)
 - o A kínált indikátorok széles köre, a konkrét kutatásértékelési kérdésekhez szükséges indikátorszett kiválasztása, a módszertanilag helyes elemzésekben való felhasználás tudományometriai szakértelmet igényel. Az ideális alkalmazás ezért nem a közölt adatok *közvetlen felhasználása* (pl. naiv rangsorképzés), hanem a szakértői kutatásértékelés támogatása az e rendszerekben elérhető információkkal. (Ezt a konklúziót erősíti, hogy a termékek felkínálják vagy lehetővé teszik az egyéni szinten végzett értékelést, amely mind adatminőségi, mind statisztikai okokból erősen problematikus)
 - o Az adatbázisok értékelési szempontú, fent leírt különbségei miatt a szoftverek ugyanazon közleményhalmaz és mérőszámrendszer vonatkozásában eltérő eredményeket közölhetnek. Általánosan elmondható, hogy minél magasabb aggregációs szint (jellemzően pl. országok esetén), ezek a különbségek annál kisebbek (ill. fordítva: kisebb intézmények, de főleg kutatók értékelésében jelentős eltérések várhatók).
- Az InCites hasznának és használatának elemzéséről bővebb információk érhetők el az MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály honlapján: részleteiről elemzés érhető el a TTO honlapján:
http://www.mtakszi.iif.hu/docs/esemenyek/incites_ws_v2_soos_s_kompatibilitasi_mod.pdf

2015. szeptember 22